

Рецензії

НАТАЛІЯ АСТРАХАН

БУТТЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Аналітичне та інтерпретаційне
моделювання

МЕТОДОЛОГІЯ ПІЗНАННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Астрахан Наталія. Буття літературного твору: Аналітичне та інтерпретаційне моделювання. – К.: Академвидав, 2014. – 432 с. – (Серія “Монограф”)

Монографія Наталії Астрахан “Буття літературного твору: Аналітичне та інтерпретаційне моделювання” вирізняється глибиною теоретичної думки й досконалістю аналізу філософських і теоретично-літературних концепцій та пошуком подальших шляхів пізнання *буття* літературного твору, усвідомленням сутності складних процесів взаємодій, що відбуваються між митцем і дійсністю, між співвідношенням зображеного, пропущеного крізь творче Я фікційного образу світу в художньому творі з об’єктивною дійсністю й між об’єктивною дійсністю, образом світу в художньому творі та його сприймачем. Про це свідчить уже логіка побудови монографії, яка передбачає розгортання дослідницької думки від аналізу передумов становлення концепції літературознавчого моделювання буття літературного твору, сформованих у контексті еволюції естетики та літературознавства, до теоретико-методологічного обґрунтування цієї концепції й можливостей її застосування у процесі літературознавчого пізнання творів світової літератури – і класичних, і сучасних.

Монографія складається з п’яти розділів, у яких порушена авторкою проблема вирішується в історико-теоретичному й теоретичному вимірах, літературознавче моделювання зіставляється з художнім, характеризуються аналітична модель художнього тексту та інтерпретаційна модель літературного твору з погляду їх місця у структурі буття літературного твору. Висновки монографічного дослідження, що мають назву “Літературознавче моделювання в контексті його традицій і перспектив”, водночас набувають ознак уводина до наступної праці, якій належить розв’язати проблему інтенційного буття твору. У ньому, сподіваємося, будуть ураховані методологічні засади

С. Бурого, розроблені, зокрема, у монографіях “Александр Блок. Очерк жизни и творчества” (2003) та “Світ. Людина. Мова. Поезія” (2007).

На нашу думку, варто зацентувати увагу тих, хто візьметься за докладне розкриття цієї теми в майбутньому – чи то буде Н. Астрахан, чи хтось інший – щоб вони не оминули драматичні, а подекуди і трагічні наслідки так званих “білих плям”. Заборона творів, вилучення їх з ужитку в суспільній свідомості – теж рецепція, але це рецепція злочинних режимів і заангажованих ними цензорів. Те, як заборонений твір мав би бути сприйнятий суспільством – вірогідно й суперечливо, залишається назавжди білою плямою і непоправною втратою

в “біографії” цілих поколінь і навіть не одного народу, а й народів. Проте за окремими пізнішими спогадами, на основі деяких висловлень або натяків у листах чи щоденниках можливо скласти, принаймні частково, картину буття твору в часи його завершення так, якби він не був заборонений. Свої розмисли, теоретичні положення, котрі мають яскраво виражений методологічний характер, і висновки дослідниці обґрунтовує, спираючись на найважливіші праці видатних філософів, теоретиків та істориків літератури XIX – початку XXI ст., зокрема українських – Д. Наливайка, М. Наєнка, Р. Гром’яка, С. Андрусів, Н. Зборовської, М. Зубрицької, І. Козлика, З. Лановик, М. Лановик та ін. і польських учених, таких як З. Мітосек, Е. Касперський, Р. Нич. Актуалізуючи їхні думки, Н. Астрахан не лише себе, а й реципієнта своєї праці ставить у діалогічні відносини з літературознавцями-попередниками та сучасниками. У результаті монографія “Буття літературного твору: Аналітичне та інтерпретаційне моделювання”, збагачуючи сучасну теорію літератури, стає своєрідним запрошенням до подальших обговорень проблеми літературознавчого пізнання буття літературного твору.

Уже вступний розділ уражає своєрідною сюжетністю, за допомогою якої стисло і змістовно, з усебічним охопленням праць усевітньо відомих філософів, літературознавців, лінгвістів (Г.-В.-Ф. Гегеля, Е. Гуссерля, М. Гайдеґґера, Г.-Г. Гадемара, Р. Інґардена, російських формалістів, К. Леві-Строса, А.-Ж. Греймаса, М. Бубера, М. Бахтіна, Ю. Лотмана, Р. Барта, У. Еко та ін.), а також сучасних дослідників (зокрема й молодих українських авторів, таких як С. Луцак) авторка створює уявлення про історію та динаміку моделювання в літературознавчому пізнанні й, характеризуючи рівні функціонування поняття “модель”, доводить актуальність своєї мети: “Співвідношення цих рівнів, зокрема аналітичної моделі художнього тексту та інтерпретаційної моделі літературного твору, – пише Н. Астрахан, – і є предметом цього дослідження, яке може бути сприйняте як

теоретична модель-конфігуратор (термін Г. Щедровицького)” (С. 12). Безумовна цінність монографії Н. Астрахан полягає вже у продуктивності багатьох авторських положень. Найважливіше, на нашу думку, те, що в ній запропоновано варіант синтезу різних тенденцій розвитку сучасного літературознавства, літературознавчої методології задля подолання розриву між аналізом художнього тексту та інтерпретацією літературного твору. Феномен літератури й літературного твору розглянуто як вагомий чинник культурогенезу, який відбиває та водночас витворює цілісність людини і світу, потребує такого способу пізнання, який відповідав би необхідності відтворення цієї цілісності у процесі власного розгортання.

Аналіз художнього тексту та інтерпретація літературного твору узгоджуються в монографічному дослідженні з загальнонауковим методом моделювання, який реалізується як побудова аналітичної моделі художнього тексту та інтерпретаційної моделі літературного твору. Водночас наукове (літературознавче) моделювання зіставляється з художнім, літературний твір характеризується як художня модель дійсності. У цьому зв’язку великий інтерес викликає підрозділ 3.4. “Аналітичне моделювання художнього тексту і проблема рівності тексту / твору”, й особливої ваги набуває один із його висновків: “...аналітичне моделювання художнього тексту й інтерпретація моделювання літературного твору <...> передбачає розкриття таких аспектів художньої реальності, як здатність вибудовувати певну картину світу та концепцію людини, подібність, омовленість, цілісність і значущість, які розкривають онтологічну сутність художнього моделювання світу” (С. 192). Авторка монографії слушно визначає основні шляхи подолання протиріччя між структурально-семіотичною зацікавленістю структурою художнього тексту, його функціонуванням як семіотичної системи та притаманною філософській герменевтиці увагою до онтологічної значущості процесів розуміння й інтерпретації літературного твору, що дає можливість урахувати

різні концепції літературного твору, різні методи його наукового осягнення. Монографічне дослідження дає змогу систематизувати сучасну теорію літературного твору та методологію його пізнання, намітити нові перспективи їх розвитку.

У роботі репрезентована концепція літературного твору як моделі семіозису, як структури, окремі рівні котрої співвідносні з типами знакових систем (за класифікацією А. Соломоніка). Авторка монографії пропонує новий погляд на взаємодію структури художнього тексту та літературного твору, що диктує логіку взаємопов'язаної побудови статичної аналітичної моделі художнього тексту та динамічної інтерпретаційної моделі літературного твору, обґрунтовує

поняття “авторська інтерпретаційна модель літературного твору”, що дає можливість окреслити простір взаємодії авторського творення й читацького відтворення, охарактеризувати перетин аналітичної моделі художнього тексту та інтерпретаційної моделі літературного твору.

Розроблені теоретичні поняття й методологічні підходи мають велику практичну цінність, бо дають можливість літературознавчого прочитання і класичних, і сучасних літературних творів, можуть бути застосовані у процесі історико-літературного осягнення тих чи тих літературних феноменів, а також використані під час викладання історико-літературних курсів у вищій школі.

Отримано 7 липня 2014 р.

*Луїза Оляндер
м. Луцьк*

